

„ქართული დიზაინ-განათლების პერსპექტივები და რეალიები“. ჟურნ. „Style„/ № 46 2013
http://stylemagazine.archias.ge/img/journals/Mag_47.pdf?h=2c0a88047469221b56359f1a6e5e0d9c

პოსტსაჭოთა საქართველოში დიზაინ განათლებაში არსებული პრობლემების ფონზე დიზაინ განათლების კონცეფციის პირველი მცდელობა

დიზაინ-განათლების რეალიები და პერსპექტივები

ინდუსტრიული საზოგადოება შეცვალა პოსტინდუსტრიულმა. ახალი მენტალიტეტი ბადებს ახალ ენას, ახალ კოდს. მკვიდრდება ახალი კულტურული ეპოქა. მიმდინარეობს XXI-ე საუკუნის სტილის ინტენსიური ფორმირება. მოდერნისტულ დიზაინს, რომელიც მთელ XX-ე საუკუნეს მოიცავდა, პოსტმოდერნისტული დიზაინი ცვლის. კარდინალურმა ცვლილებებმა დაანგრის პროფესიონალური შემოქმედების არსებული სტრუქტურაც და პროფესიონალურ ფასეულობათა სისტემაც. დღეს ყველა ლაპარაკობს დიზაინერული განათლების კრიზისზე. 2000 წელს, სეულში, საერთაშორისო კონგრესზე მიღებული იყო სპეციალური მანიფესტი დიზაინერული განათლების შესახებ. მანიფესტში აღინიშნა მიმდინარე კარდინალური ცვლილებები. მოხდა კონსტატაცია ადეკვატური საგანმანათლებლო კონცეფციების არარსებობისა. გაისმა მოწოდება ექსპერიმენტატორობისაკენ, რომლის პროცესის დროს საჭიროა ახალგზრდა თაობის ინტუიციის პატივისცემა და მის გვერდით დგომა. კერძოდ, მასში ნათქვამია: „პედაგოგზე ცენტრირებული განათლებიდან აუცილებელია გადასვლა განათლებაზე, რომელიც სტუდენტს ექსპერიმენტატორობის უფლებას ანიჭებს და საშუალებას აძლევს განავითაროს საკუთარი პოტენციალი როგორც აკადემიური პროგრამების ჩარჩოში, ასევე მათ ფარგლებს გარეთ“. ამდენად, დიზაინერ-პედაგოგის როლი იცვლება. იგი არის არა ცოდნისკენ გამკვალიანებელი, არამედ მშთაგონებელი, შემამსუბუქებელი და ორიენტირებული უფრო ნაყოფიერი პრაქტიკისათვის. ზოგადად, კი, მსოფლიოში ზუსტად არავინ იცის, თუ რას, როგორ და რატომ უნდა ასწავლიდნენ მომავალ დიზაინერებს. ერთია ნათელი, რომ დღევანდელი დიზაინერული განათლება არ იძლევა ადეკვატურ პასუხს თანამედროვე გამოწვევებზე და არანაირად არ ესადაგება თავის მაღალ დანიშნულებას. ისიც ნათელია, რომ ვიზუალური კულტურის სფეროში აუცილებელია ექსპერიმენტალური ძიება და სწავლების ინოვაციური ხერხების აპრობირება.

ამ თვალსაზრისით, საინტერესოდ გვეჩვენება აშშ-ის პროფესიონალური განათლების სისტემის თავისებურებათა განხილვა. ასე, მაგალითად, 1970-იანი წლების დასაწყისისთვის ამერიკული დიზაინის განვითარებაში უფრო და უფრო იკვეთება კრიზისის ნიშნები. შეიქმნა სიტუაცია მიახლოებული იმ მდგომარეობას, რაშიც დღეს აღმოჩნდა ქართული დიზაინ-განათლება. იმ პერიოდისათვის ამერიკაში დაგროვდა ახალი სოციალური, პოლიტიკური და ეკოლოგიური პრობლემები, რამაც დიზაინერებს უბიძგა საზოგადოებაში თავისი პროფესიონალური მდგომარეობის გადახედვისაკენ. ამასთან დაკავშირებით

ამერიკულ დიზაინში გაჩნდა რამდენიმე ახალი მიმართულება, მათ შორის ე. წ. ჰუმანიტარული დიზაინი.

ჰუმანიტარული დიზაინის აქტიური მქადაგებელია დიზაინის ერთ-ერთი უმსხვილესი პრაქტიკოსი და თეორეტიკოსი ვ. პაპანეჯი (Papanek, Victor 1925-1999). ვ. პაპანეჯის ღრმა რწმენით, დიზაინის სწავლების მეთოდები ამერიკაში იმ დროისათვის უკვე მოძველებული იყო. იგი თვლიდა, რომ თანამედროვე დიზაინერები უნდა მომზადდნენ როგორც დამპროექტებელ-უნივერსალები, რომელთაც, სხვა ყველაფერთან ერთად, შეუძლიათ ფართო სოციალური პრობლემების გადაწყვეტა. ამერიკული სკოლების ძირითად ნაკლად მეცნიერი მიიჩნევდა იმ გარემოებას, რომ ისინი ზედმეტად დიდ დროს უთმობენ დიზაინის სწავლებას და არასაკმარისად - ეკოლოგიურ, სოციალურ, ეკონომიკურ და პოლიტიკურ სფეროს, სადაც დიზაინი ფუნქციონირებს. სტუდენტები მეტწილად პრომისმონყობით იყვნენ დაინტერესებულნი. ისინი იმედოვნებდნენ, რომ ვინრო სპეციალიზაცია დაეხმარება მათ სანუკვარი სამუშაოს პოვნაში, მაგრამ, ჯამში, ეს პოზიცია მცდარი იყო. ასეთი კურსდამთავრებულნი ამერიკაში ხშირად იოლად პოულობდნენ პირველ სამუშაოს, მაგრამ, რამდენიმე წელიწადში ისევ კარგავდნენ მას. კარიერას კი ის გაიკეთებს, თვლიდა ვ. პაპანეჯი, ვისაც სინთეზის ნიჭი აქვს, ვისაც შეუძლია ანალიზი, ვისაც ამოცანათა ფართო წრის გადაწყვეტის უნარი გააჩნია.

თავისი მიდგომები ვ. პაპანეჯმა განახორციელა საკუთარ პედაგოგიურ პრაქტიკაში. თითოეული სტუდენტის სწავლების პროგრამაში იგი რთავდა რაც შეიძლება მეტი დისციპლინის რაოდენობას. ამით ვ. პაპანეჯი ცდილობდა გაერღვია „ხელოვნური ბარიერები“ დიზაინის სხვადასხვა სპეციალიზირებულ სფეროებს შორის. მეცნიერი მოუწოდებდა თავის სტუდენტებს შეესწავლათ სოციოლოგია, ანთროპოლოგია, ფსიქოლოგია... . ამასთან სტუდენტს უტოვებდა თავისუფალი არჩევანისათვის პროგრამის დაახლოებით ერთ მესამედს.

დიზაინისადმი სოციოკულტუროლოგიური მიდგომის მომხრე გახლდათ აგრეთვე ამერიკის ერთ-ერთი ავტორიტეტული დიზაინერი არტურ პულოსი (Arthur Jon Pulos, 1917-1997). არტურ პულოსი 1980-იანი წლების დასაწყისში ინდუსტრიალური დიზაინის ორგანიზაციათა საერთაშორისო საბჭოს პრეზიდენტისა და დიზაინის საკითხებში იუნესკოს მრჩეველის პოსტებს იკავებდა. ა. პულოსი ასწავლიდა ამერიკის ბევრ უნივერსიტეტში. 1955-1982 წლებში იგი იყო სირაკუზის უნივერსიტეტის პრესტიჟული დიზაინის ფაკულტეტის პროფესორი და ხელმძღვანელი.

ა. პულოსმა შეიმუშავა დიზაინერული განათლების ერთ-ერთი საინტერესო პროგრამა, რომელიც ითვალისწინებდა სპეციალისტების მომზადებას ფართო საწიერითა და კვლევითი მუშაობის უნარებით. მდიდარმა პრაქტიკულმა და პედაგოგიურმა გამოცდილებამ ა. პულოს ნება მიცა კრიტიკულად შეეფასებინა აშშ-ში დიზაინერული განათლების მდგომარეობა. მეცნიერმა განაცხადა სასწავლო პროგრამების გადახედვის აუცილებლობა პროფესიონალური პრაქტიკის გართულების გათვალისწინებით. მან ეს აუცილებლობა დაუკავშირა თანამედროვე

საზოგადოების მიერ წამოჭრილ ახალ პრობლემებსა და გამოწვევებს. ა. პულოსმა, როგორც ვ. პაპანექმა, წამოაყენა წინადადება დიზაინერთა მომზადების სასწავლო პროგრამების ახლებურად გააზრებისა. იგი თვლიდა, რომ მთელი ყურადღება მხატვრული დისციპლინების შესწავლაზე კი არ უნდა იყოს გამახვილებული, არამედ საჭიროა მეტი დრო დაეთმოს ჰუმანიტარულ მეცნიერებებისა და ფსიქოლოგიის შესწავლასაც. იგი თვლიდა, რომ აუცილებელია ახალი პროგრამა, გათვალისწინებული სპეციალისტთა მომზადების სამ ეტაპზე. პირველი ორი წელი ეძღვნება ძირითად პროფესიონალურ უნარ-ჩვევებისა და შემოქმედებითი აზროვნების განვითარებას. პარალელურად სტუდენტები შეისწავლიან თანამედროვე ტექნოლოგიას, ჰუმანიტარულ და ფსიქოლოგიურ დისციპლინებს, რაც აუცილებელი ცოდნის ათვისებას ხელს შეუწყობს და დაეხმარება სტუდენტებს მომავალი პროფესიის სოციალური როლის გააზრებაში. შემდეგ ეტაპზე ა. პულოსი სთავაზობს ცოდნის გაღრმავებას ესთეტიკის, ჰუმანიტარულ და ზუსტი მეცნიერებების დარგებში. აგრეთვე სთავაზობს მართვის ორგანიზების, ახალი პროდუქციის გამოშვების დაგეგმარების, სხვადასხვა სათანადო პროგრამების დამუშავების საფუძვლების ათვისებას. ბოლო ეტაპი - ორწლიანი მაგისტრატურა. მაგისტრატურა უზრუნველყოფს დამოუკიდებელი კვლევითი მუშაობის ჩვევების გამომუშავებას და პრობლემების გადაწყვეტის უნარებს, რომლებიც არ ჯდება დიზაინერთა ტრადიციული პრაქტიკული საქმიანობის ჩარჩოში. და ყველაზე მთავარი პრობლემა - დიზაინერმა უნდა ისწავლოს მომხმარებლის მოთხოვნილებათა ანალიზი და ფორმირება.

მაგალითისათვის ასევე უოლტერ დორვინ თიგის საქმიანობის მოყვანა შეიძლება. მან ერთ-ერთმა პირველმა შეიცნო, რომ თანამედროვე გართულებული წარმოება თხოულობს დიზაინერის ახალ ტიპს, რომელიც ბიზნესის ორგანიზებისათვის შეძლებს ტექნოლოგიის, პროექტირებისა და ვაჭრობის საშუალებების გაერთიანებას.

1970-იანი წლების ვნებათა ღელვა რომ ჩაწყნარდა, აღმოჩნდა, რომ მათ მნიშვნელოვნად შეუწყეს ხელი ამერიკული სისტემის დიზაინ-განათლების გადასვლას ომისშემდგომ ათეულწლებთან შედარებით ხარისხობრივად ახალ დონეზე. დღეისათვის აშშ-ის პროფესიონალური განათლების სისტემა, როგორც აღვნიშნავდით, ძალზე მოქნილია და სტუდენტ-დიზაინერთა სწავლების სხვადასხვაგვარ პროგრამებს გვთავაზობს. იგი უმაღლეს სკოლას ანიჭებს ფართო ავტონომიას სპეციალისტების მომზადების რაოდენობრივი და ხარისხობრივი პარამეტრების შერჩევაში.

ასე, მაგალითად, ტექნიკური განხრის პროგრამების პრიორიტეტია,- როგორც, მაგალითად, დიზაინის ინსტიტუტში ან სტანფორდის უნივერსიტეტში,- პროექტირების კონკრეტული პრობლემების კვლევა და გადაწყვეტა. მაგისტრატურის დონეზე სპეციალისტების მომზადება მიმდინარეობს ესთეტიკისა და თეორიის დარგში. კრანბრუკსკის ხელოვნების აკადემიაში კი ფრანგული ლიტერატურის ისტორიის განხილვა დიზაინერთა სწავლების პროგრამის

აუცილებელი შემადგენელი ნაწილი გახლავთ. კალიფორნიის უნივერსიტეტში სტუდენტებს, პირველ რიგში, კარგი სამსახურის შოვნის საშუალებებსა და ხერხებს ასწავლიან. დიდი მნიშვნელობა ენიჭება კურსდამთავრებულის პორტფოლიოს, ასევე მის პირადულ მომხიბლაობას და, როგორც პედაგოგები ამბობენ, შთაბეჭდილების მოხდენის უნარს.

ერთერთი ნარკვევის ავტორი აშშ-ში დიზაინ-განათლების თანამედროვე მდგომარეობის შესახებ, წერს: „ამერიკული დიზაინის სკოლებში ყველა მასწავლებელი ან, ყოველ შემთხვევაში, ყოველი პროგრამა თავის საკუთარ წესებს კარნახობს“.

აშშ-ს მაგალითი გვიჩვენებს, თუ როგორ შეიძლება პროფესიონალური მომზადების მიზნები და შინაარსი იცვლებოდეს დროის მოთხოვნების შესაბამისად. როგორ შეიძლება უკვე დაგროვილი გამოცდილებიდან კი არ უარყოფდე რაიმეს, არამედ, პირიქით, მდიდრდებოდე ახალი პედაგოგიური კონცეფციებით. ამერიკელ ნოვატორთა წარმოდგენები დიზაინერული განათლების მიზნებსა და შინაარსის შესახებ ჩვენ არ გვეჩვენება გადამეტებული, ან უტოპიური.

ჩვენი აზრით, სწავლების უნივერსალური მეთოდი არ არსებობს. თუმცა, ვფიქრობთ, ჩვენი უმაღლესი დიზაინ-განათლებისათვის, რეფორმების გზას რომ ადგას, ამერიკული გამოცდილება სასარგებლო იქნება. არ არის საჭირო ველოსიპედის გამოგონება. კერძოდ, მსოფლიოში დიდი ხანია გათვალისწინებული ყველა ის თავისებურება, რაც ტანსაცმლის დამზადების მსოფლიო ინდუსტრიას ახასიათებს.

ჩვენი მუშაობის ძირითადი პრინციპია - შესაბამისობა საერთაშორისო სტანდარტების პროგრამებთან. აუცილებელია ინერგებოდეს სტუდენტთა სწავლების ახალი მეთოდიკა, განსხვავებული ადრინდელისაგან, აკადემიურისაგან, რომელიც თანამედროვეობის მოთხოვნებს უპასუხებს და შეძლებს მოახდინოს ცვლილებებზე სწრაფი და მოქნილი რეაგირება.

მხატვრული დისციპლინების სწავლება უნდა იყოს მიმართული პიროვნულად ორიენტირებულ სწავლებაზე. ასეთი მიდგომა ითვალისწინებს სტუდენტის ინდივიდუალურ მონაცემებს, ნიჭსა და შესაძლებლობებს, იყენებს მოწინავე პედაგოგიურ და საინფორმაციო ტექნოლოგიებს. ეჭვგარეშეა, რომ სწავლების სისტემა დაბალანსებული პროგრამებით უნდა იყოს გაჯერებული, რომელნიც სტუდენტის მხატვრული კულტურის ამალგებაზე იმუშავენ და, ამავე დროს, თანამედროვე საზოგადოების შეცვლილ მოთხოვნებსაც გაითვალისწინებენ.

მნიშვნელოვანია გვახსოვდეს, თანამედროვე ეკონომიკური სიტუაცია განსაზღვრავს, რომ ვინრო სპეციალობა - მოდელიორი - დღეს, ცვალებადი სტილების პირობებში, არ არის საკმარისი. თუმცა, ტანსაცმლის დამზადებაში სერიოზული ჩვევების გარეშეც არც დიზაინის სწავლება არ იძლევა სათანადო რეზულტატებს. სწორედ აქედან გამომდინარეობს ახალი მოთხოვნები როგორც

სპეციალისტთა მომზადებისადმი, ასევე, შესაბამისად, სწავლების ფორმებისადმიც. ამიტომ მიგვაჩნია მიზანშეწონილად მოდის დიზაინის სწავლება ტარდებოდეს ტანსაცმლის კონსტრუირებისა და მოდელირების საფუძვლების ათვისების შემდეგ.

სასწავლო პროცესში მკვეთრად უნდა ჩანდეს დისციპლინათაშორისი კავშირები. აქედან, ყოველი საგანი უნდა ითვალისწინებდეს სპეციალიზაციის თავისებურებებს. სტუდენტებს უნდა მიეცეთ საშუალება სხვადასხვა კუთხით შეხედონ მომავალ პროფესიას, იქნება ეს ფილოსოფია თუ ესთეტიკა, ბიონიკა თუ ორნამენტიკა, ხელოვნების ისტორია თუ სარეკლამო ტექნოლოგიები... ამ სისტემის უნიკალურობა მდგომარეობს ყველა საგნის თანადაქვემდებარებაში, რომელნიც ემსახურებიან ერთ მთავარ მიზანს - დიზაინერ-სპეციალისტთა ყოველმხრივ, ღრმა მომზადებას.

საერთაშორისო დიზაინ-სწავლების ერთ-ერთი მთავარი პრინციპია - ორიენტაცია არა იმდენად ცოდნის გადაცემაზე, რომელიც მუდმივად ძველდება, არამედ, საბაზო კომპეტენციების ათვისებაზე. ეს მიდგომა, შემდგომ, აუცილებლობის მიხედვით, ცოდნის დამოუკიდებლად ათვისების საშუალებას იძლევა. ამიტომ უნდა იყოს ასეთი განათლება უფრო მჭიდრო კავშირში პრაქტიკასთან, ვიდრე ტრადიციული იყო.

პრაქტიკა - ჭეშმარიტების კრიტერიუმი. აქედან გამომდინარე, ჩვენ ვთვლით, რომ სწავლების ხარისხის შეფასების ერთადერთი უტყუარი მეთოდია სტუდენტის დამოუკიდებელი მუშაობა მოცემულ საგნობრივ სივრცეში. არანაირი გამოკითხვები და ტესტები არ წარმოგვიდგენენ ზუსტ ვითარებას. აქედან, უფრო ეფექტურია პროექტების მეთოდი, რადგან იგი იღებს განვითარების ყოველი ეტაპის ანალიზისა და, მეტიც, ამ იღების ნაწარმში კონკრეტულ განასახიერებულობის დანახვის შესაძლებლობას იძლევა.

გამორჩეული ფანტაზიის, შემოქმედებითი პოტენციალისა, გარე სამყაროზე თანამედროვე ხედვის გარდა, დიზაინერები უნდა ერკვეოდნენ თანამედროვე საზოგადოების მოთხოვნათა კანონზომიერებაში, უნდა იცოდნენ ბაზრის ანალიზი, კონკურენტების საქმიანობის შეფასება, ბიზნესის წარმართვა საქართველოშიც და საზღვარგარეთ. ამ ცოდნათა ათვისებაში მათ დაეხმარებათ ისეთი დისციპლინები, როგორებიცაა მენეჯმენტი, მოდის ბიზნესის მარკეტინგი, მერჩენდაინგი.

ეჭვს არ ინვევს, მნიშვნელოვანი როლი ენიჭება ლექტორს. მოჭარბებულმა ცვლილებათა სიჩქარემ გამოუსადეგი გახდა პედაგოგის პიროვნება ფიქსირებადი მოვალეობებით, რომელსაც გასულ დროს აღმოჩენად აღიქვამდა საზოგადოება. პედაგოგის როლი ფართოვდება. იგი აქტიურობს სწავლებაში რეალური პირობების შესაქმნელად, დემონსტრირებს მსოფლიო პროცესების თანამედროვე გაგებას. წარმოიშვა მოთხოვნა ექსპერიმენტატორ პიროვნებაზე, რომელიც ამუშავებს და ნერგავს სასწავლო პროცესში საპროექტო მეთოდებს, ეძებს სწავლების ახალ ფორმებს. ჩვენი აზრით, აუცილებელია მოკლევადიანი კურსების ჩატარება პედაგოგთათვის, ვინც კარგად არ ფლობს საინფორმაციო-საკომუნიკაციო

საგანმანათლებლო ტექნოლოგიებს. ბუნებრივია, ასეთი კურსები უნდა ტარდებოდეს იმ დაწესებულების ხარჯზე, სადაც პედაგოგი მუშაობს.

ყოველ ინსტიტუტს, უნივერსიტეტსა თუ აკადემიას, შეძლებისდაგვარად, მოსაწყობი აქვს საკუთარი ელექტრონული ბიბლიოთეკა, განთავსებული დაწესებულების ოფიციალურ საიტზე. ამ ბიბლიოთეკაში თავმოყრილი უნდა იყოს სრული სასწავლო, აგრეთვე სხვა ლიტერატურა, რომელიც დაჭირდება სტუდენტს სრულფასოვანი სწავლებისათვის. რა თქმა უნდა, ამასთან, სტუდენტი უზრუნველყოფილ უნდა იყოს უფასო დაშვებით თავისი უმაღლესის ბიბლიოთეკისა და სხვა პარტნიორულ ბიბლიოთეკების რესურსებთან. დაშვების უზრუნველყოფა, სხვა ყველაფერთან ერთად, გულისხმობს მოხერხებულობას სარგებლობის პროცესში, საჭირო წიგნის ძიებაში და ა.შ.

ამდენად, შეიძლება ჩამოვაცალიოთ ჩვენი დიზაინ-განათლების მოდერნიზაციის საკმაოდ თვალნათლივი რიგი წინაპირობებისა :

- სასწავლო პროცესში დაძველებული ობიექტური მეთოდების უარყოფა და გადასვლა პიროვნულ, სუბიექტურ გამოცდილებაზე და შემოქმედებით ინტუიციამზე;
- სასწავლო პროცესში შემოქმედებითი ლიდერების ჩართვა, ვისაც აქტიური პროფესიონალური პოზიცია უკავია;
- საავტორო პედაგოგიური ძიებებისათვის ხელის შეწყობის რეჟიმის შექმნა;
- ფართო სპექტრის პროექტებისა და პროგრამების აპრობირება და გამჭირვალობა, ინოვაციური სივრცის შექმნა;
- სასწავლო პროცესის გარდაქმნა უახლესი კომპიუტერული ტექნოლოგიების საფუძველზე;
- დიზაინ-სწავლების ახალი, დინამიური სტილის, ახალი პედაგოგიური კულტურის ჩამოყალიბება;
- სტუდენტთა პირადი აქტიურობის სტიმულირება, თვითსწავლის, დამოუკიდებელი ძიებების ნიჭის განვითარება
- ქართული განათლების მიერთება მსოფლიო დიზაინ-პედაგოგიკის განვითარების პროცესს
- ჩართვა საერთაშორისო სასწავლო-საგანმანათლებლო პროექტებსა და პროგრამებში;
- ვიზუალური კულტურის მომიჯნავე დარგებთან აქტიური ურთიერთმოქმედება;
- ინტეგრაცია ზოგადჰუმანიტარული საგანმანათლებლო პროექტებთან და პროგრამებთან

რა თქმა უნდა, აქ წარმოდგენილი მოსაზრებები სულაც არ გულისხმობს, რომ ჩვენ მივაგენით დიზაინ-განათლების გადარჩენის უტყუარ და ამომწურავ ხერხებს. მაგრამ, ჩვენ მიგვაჩნია, რომ აქ წამოჭრილი პრობლემები ძალზე მტკივნეულია საზოგადოებისათვის და წარმოადგენს უდავო აუცილებლობას, რათა ამ პრობლემებზე საჯარო და პრინციპული მსჯელობა დაიწყოს.